Filologia clasică la Universitatea din Iaşi. Repere monografice

Traian DIACONESCU

Învățământul limbilor clasice în Moldova are o vechime seculară. Limbile clasice, ca limbi ale culturii şi civilizației europene, s-au învățat la curtea domnească a lui Alexandru cel Bun (sec. XV), la *Schola latina* de la Cotnari (sec. XVI), la curtea lui Vasile Lupu (sec. XVII), la palatele domnilor fanarioți (sec. XVIII), la Academia Mihăileană (sec. XIX). Odată cu înființarea Universității din Iaşi, în 1860, era firesc ca limbile clasice să fie prevăzute printre disciplinele obligatorii care urmau să se predea la Facultatea de litere şi filosofie. În ultimul deceniu al secolului al XIX-lea (1897), când această facultate a fost reorganizată, s-au înființat patru secții: istorie, filosofie, filologie clasică şi filologie modernă. În perioada 1898-1952, limbile clasice s-au predat atât la nivel de discipline obligatorii, cât şi la rang de secție autonomă. După reforma din 1948, secțiile de limbi clasice din Iaşi şi Cluj au fost mutate la Bucureşti. Limbile clasice au continuat să se predea, de atunci şi până astăzi, ca discipline obligatorii la Facultatea de filologie, istorie, filosofie, biologie, farmacie, drept şi medicină, iar din anul 1968, limba latină a devenit specialitate complementară pe lângă limba română sau pe lângă o limbă modernă de largă circulație, până în anul 1990 când s-a reînființat secția de filologie clasică.

Filologia clasică de la Universitatea din Iaşi a cunoscut, în activitatea sa de aproape un secol şi jumătate, mai întâi, o perioadă de căutări şi acumulări, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, şi, apoi, în prima jumătate a secolului al XX-lea, o perioadă de stabilizare şi afirmare pe plan național şi internațional. În secolul al XIX-lea s-au distins prin activitate rodnică şi îndelungată I. Caragiani, la limba şi literatura elenă, şi Aron Densusianu, la limba şi literatura latină. În secolul al XX-lea, porțile catedrei de limba şi literatura latină au fost deschise de marele filolog Al. I. Philippide. Până la primul război mondial, catedra de limbă şi literatură latină a fost ocupată de Xenofon Gheorghiu şi, apoi, de Petru Mihăileanu. Sub îndrumarea acestora s-au format, ca filologi clasici, V. Bogrea şi Th. Naum, personalități care, după Unirea Transilvaniei cu țara, au înălțat torța limbilor clasice în Dacia Superioară, la Universitatea din Cluj, ridicând, la rândul lor, o şcoală de istorie veche din care fac parte, printre alții, C. Daicoviciu şi I.I. Russu.

Îndată după primul război mondial, catedra de limbă şi literatură latină a fost ocupată, prin concurs, de eminentul filolog clasic I.M. Marinescu (1918), iar catedra de limbă şi literatură elenă de profesorul C. Papacostea (1920). Personalitate complexă, cu studii temeinice la Berlin şi München, magistrul I.M. Marinescu a întemeiat, la Iaşi, în perioada interbelică, o şcoală de filologie clasică de tip occidental, în rândul căreia au activat C. Papacostea, Th. Simenschy, C.I. Balmuş, D.M. Pippidi, H. Mihăescu, învățați care au dus faima şcolii ieşene în toate provinciile noastre istorice, precum şi peste

„Philologica Jassyensia”, An III, Nr. 1, 2007, p. 303-306

BDD-A835 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:13 UTC)

hotare. Dacă adăugăm, în rândurile acestora, numele unor istorici sau lingvişti care au învăţat limbile clasice la Iaşi, ca N. Iorga, Iorgu Iordan, Petru Caraman, E. Coşeriu sau G. Ivănescu, putem afirma că filologia clasică din Iaşi devenise, în prima jumătate a secolului nostru, un centru strălucit al culturii româneşti din care s-au înălţat învăţaţi cu renume european.

În timpul dictaturii, între anii 1950-1990, filologii clasici din Iaşi s-au remarcat, îndeosebi, pe plan didactic. Generaţia seniorilor reprezentată de Octavian Tcaciuc, Neculai Baran, Cicerone Călinescu, Gheorghe Cosoi şi Constanţa Nanu a fost urmată de generaţia tinerilor absolvenţi de la Universitatea din Bucureşti: Traian Diaconescu, Niculina Toderaşcu, Simina Noica, Ana Cojan şi Mihaela Paraschiv. Activitatea de cercetare a fost valorificată prin comunicări la Societatea de Studii Clasice sau prin articole şi cărţi publicate în reviste locale sau centrale. După răsturnarea regimului totalitar, filologia clasică ieşeană a cunoscut o etapă de revitalizare, prin studiul limbilor clasice la nivel de specializare, între anii 1990-2005, iar astăzi, în stadiul integrării în comunitatea europeană, se află în „etapa Bologna“, sub auspicii imprevizibile.

În rândurile de mai jos ne vom limita la relevarea contribuţiei filologilor clasici de la Universitatea din Iaşi, desfăşurată în primul secol de activitate, lăsând, pentru un alt articol de sinteză, perioada de la sfârşitul secolului XX şi începutul secolului actual.

Liniile directoare ale filologiei clasice de la Universitatea din Iaşi, pe plan didactic, ştiinţific şi literar, sunt strâns legate de problemele capitale ale culturii europene, precum şi ale limbii şi ale istoriei poporului român. Puterea cu care filologia clasică s-a manifestat, prin lucrări de anvergură, în perioada interbelică, a dus la înfiriparea şi consolidarea unei şcoli de cercetare românească, dotată cu instrumente de lucru şi studii de referinţă la nivel european. Sectoarele în care filologii clasici ieşeni au excelat printr-o activitate fecundă şi creatoare au fost cele cerute, cu precădere, de stadiul nostru cultural: a) traducerea şi exegeza capodoperelor greco-latine, în vederea sincronizării cu marile culturi apusene, şi b) elaborarea unor studii şi tratate cu profil ştiinţific sau didactic, referitoare la valorile antichităţii şi la moştenirea ei spirituală în cultura europeană şi, implicit, în aria limbii şi culturii noastre româneşti.

Filologii clasici ieşeni au dăruit literaturii române valoroase traduceri din marii clasici antici, strălucind prin rigoare şi har poetic. Au tradus din *limba greacă* I. Caragiani (Homer, *Odiseea şi Batrachomiomahia*, Iaşi, 1876; Aristotel, *Pasiunile*, Iaşi, 1884), I.M. Marinescu (Tucidide, *Războiul peloponeziac*, vol. I-II, Iaşi, 1958 [mss. BCU]), C.C. Papacostea (Platon, *Opere*, vol. I-III, Bucureşti, 1930-1935; Homer, *Odiseea*, I-XII, Bucureşti, 1938), Th. Simenschy (Platon, *Georgias*, Iaşi, 1920; Musaios, *Hero şi Leandru*, Bucureşti, 1925; Lucian, *Toxaris*, Chişinău, 1938), C. Balmuş (Longos, *Daphnis şi Chloe*, Bucureşti, 1922; *Tratatul desre sublim*, Bucureşti, 1935; Aristotel, *Poetica*, Bucureşti, 1957; Diogene Laertiu, *Despre vieţile şi doctrinele filosofilor*, Bucureşti, 1963), H. Mihăescu (Democrit, *Opere alese*, Iaşi, 1941/1950, Heraclit din Efes, *Opere alese*, Iaşi, 1943/1950, Epicur, *Opere alese*, Bucureşti, 1950, Procopius din Caesarea, *Războiul cu goţii*, Bucureşti, 1963; Mauricius, *Arta militară*, Bucureşti, 1970; Procopius din Caesarea, *Istoria secretă*, Bucureşti, 1962; Teofilact Simocata, *Istorie bizantină*, Bucureşti, 1985), Simina Noica (*Antologie din lirica greacă*, Bucureşti, 1970) şi Traian Diaconescu (Esop, *Fabule*, Bucureşti, 1972). Toate aceste traduceri, prime versiuni reuşite în limba română, însoţite de studii introductive, note şi comentarii, au umplut un gol resimţit în cultura noastră. Traducerile din *limba*

BDD-A835 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:13 UTC)

latină sunt mai puţin numeroase, dar izvorâte din acelaşi sentiment patriotic de a pune la îndemâna semenilor capodopere pe care alte popoare le cunoşteau demult. Acestea sunt: A. Densusianu (Horatius, *Arta poetică*, Iaşi, 1882), I.M. Marinescu (Petronius, *Satyricon*, Bucureşti, 1923; Juvenal, *Satire*, Bucureşti, 1928; Seneca, *Cercetări privitoare la natură*, Iaşi, 1959 [mss. BCU]), H. Mihăescu (Horatius, *Arta poetică*, Iaşi, 1943; Tacitus, *Dialogul despre oratori*, Iaşi, 1946/1958) şi Traian Diaconescu (Seneca, *Tragedii*, vol. I şi II, Bucureşti, 1979-1984; Johannes Sommer şi Christianus Schesaeus, *Scrieri alese*, *Poezia latină din epoca Renaşterii pe teritoriul României,* Iaşi, Junimea, 1988). Adăugând, alături de volumele de mai sus, traducerile din limba sanscrită publicate de Th. Simenschy, distinse cu *Premiul Academiei Române* (1938), şi traducerile în limba latină din marii poeţi români, tipărite de Traian Diaconescu, încununate cu *Premiul literar internaţional „Fr. Petrarca"* (1979), completăm un „catalog" reprezentativ al contribuţiei filologiei clasice ieşene la istoria culturii româneşti, până la răsturnarea dictaturii din anul 1990.

Tensiune creatoare similară, oglindită în numeroase studii şi tonuri referitoare la limbile şi civilizaţiile clasice în corelaţie cu cultura română sau cea europeană, întâlnim şi în domeniul cercetării lingvistice şi literare. În exegeze de istorie literară au excelat I.M. Marinescu, C. Papacostea, C. Balmuş, iar în sectorul lingvisticii Al.I. Philippide, Th. Simenschy şi H. Mihăescu. Lucrarea capitală a lui Al. I. Philippide, *Originea românilor*, vol. I-II, Iaşi, 1923, teza de doctorat a lui I.M. Marinescu, *Die Stoischen Elemente in der Pedagogic Seneca's*, München,1911, volumul lui C. Balmuş, *Etude sur le style de Saint Augustin*, Paris, 1930, tomul lui Th. Simenschy, *La construction du verbe dans les langues indo-européennes*, Iaşi, 1949, cartea lui H. Mihăescu, *La langue latine dans le sud-est de l'Europe*, Bucureşti-Paris, 1978, precum şi volumul lui Th. Simenschy şi G. Ivănescu, *Gramatica comparată a limbilor indo-europene*, Bucureşti, 1981 sunt opere ştiinţifice cu renume continental, dovedind cu prisosinţă că filologia clasică ieşeană a fost cultivată ca un focar de cultură şi civilizaţie şi, totodată, ca un izvor al fortificării conştiinţei şi al unităţii noastre naţionale.

Limbile clasice au fost şi sunt cultivate în învăţământul nostru gimnazial, liceal şi universitar pentru valorile lor formative, politice şi culturale. Aceste limbi au strâns în istoria lor milenară mărturia renaşterilor succesive ale omenirii şi, implicit, ale formării, continuităţii şi afirmării fiinţei şi spiritualităţii noastre naţionale. Aşadar, limbile clasice nu reprezintă un trecut perimat, ci un prezent etern, legat organic de profilul profesional şi civic al fiecărui român. Pentru poporul român, limba latină nu este numai un ferment de cultură şi civilizaţie europeană, ci şi limba strămoşilor noştri şi baza unităţii noastre romanice în spaţiul carpato-danubian. Înţelese astfel, limbile clasice, componente ale patrimoniului nostru etnic şi spiritual, devin o necesitate spirituală organică şi permanentă, deschizând drumuri în cultura europeană şi fortificând conştiinţa europeană a tinerelor generaţii. Filologii clasici de la Universitatea din Iaşi şi-au înmânat torţele întru acest crez – *quasi cursores lampada tradunt* – înţelegând specialitatea lor ca un act ştiinţific şi cultural cerut de interesele învăţământului modern şi ale civilizaţiei noastre româneşti.

BDD-A835 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:13 UTC)

La philologie classique à l'Université de Iaşi

Après la fondation de l'Université de Iaşi (en 1860), les langues classiques ont été inscrites entre les disciplines obligatoires qui devraient être étudiées à la Faculté des Lettres et de Philosophie. Après une étape initiale de tâtonnements et d'accumulations, la philologie classique de l'Université de Iaşi a connu, dans la première moitié du XXe siècle, une période de stabilisation et d'affirmation en plan national et international.

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi
România

BDD-A835 © 2007 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:55:13 UTC)